

DELIMITĂRI CONCEPTUALE ALE NOȚIUNILOR DE „COPIL” ȘI „MINOR” PRIN PRISMA PROBLEMEI STABILIRII DOMICILIULUI COPILULUI

*Tatiana FOCȘA, lector,
Victoria PLĂMĂDEALĂ, lector superior*

Summary

The regulation of children's rights in Moldova is performed by the UN Convention on the Rights of the Child, the Family Code and other laws. Justice in RM protects child family relations. Children have the right to know and be cared for by their parents. Children cannot be separated abusively from their parents. Moldova has recently adopted a law which aim is to identify children at risk and those separated from their parents

Familia reprezintă unitatea fundamentală a societății și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi și, în mod deosebit, al copilului. Întru asigurarea îndeplinirii pe deplin a rolului său în societate și pentru armonioasă dezvoltare a personalității copilului, statul, prin intermediul mecanismelor sale legislative și executive, asigură realizarea drepturilor fundamentale ale copilului. Reieșind din interesul primordial al statului de a proteja familia și copilul, Republica Moldova a ratificat un șir de convenții internaționale și a adoptat numeroase acte normative naționale menite să asigure protecția și apărarea drepturilor și intereselor copiilor. Cadrul legal național utilizează univoc noțiunea de copil și minor în diverse acte normative, ceea ce poate duce la interpretarea eronată a acestora.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului definește noțiunea de „copil” ca fiind orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă [6]. Deci, Convenția leagă noțiunea respectivă de anumite limite temporale, proclamând limita maximală a perioadei în care ființa umană este considerată a fi „copil” – 18 ani. În același timp, Convenția nu elimină divergențele în ceea ce privește limita inferioară, adică nu elucidează momentul de când considerăm că putem vorbi despre „copil” – momentul concepției sau momentul nașterii ființei umane, sau, poate, un alt moment?

Se susține că problema momentului în care se consideră că începe perioada copilăriei este evitată în mod intenționat, cu scopul de a se privilegia diversitatea tuturor soluțiilor naționale legale, în locul uneia comune tuturor statelor [2, p. 38], respectiv, această reglementare din Convenție este cel mai frecvent criticată, fiind apreciată ca una dintre cele mai vulnerabile.

Multe state au considerat necesar să facă declarații sau să-și manifeste anumite rezerve - prin grila propriilor legislații sau/și a propriilor atitudini față de copilul nenăscut încă. Poziția adoptată și de către Republica Moldova, care susține că normele Convenției sunt aplicabile oricărei persoane din momentul nașterii și până la vârsta de 18 ani [6] astfel că, potrivit art. 1 alin. (2) din Legea privind drepturile copilului, o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani [8].

În ceea ce privește limita superioară, Convenția conține prevederi flexibile, stabilind-o la 18 ani, însă „exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă”. Deci, stabilind limita generală superioară la 18 ani, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului admite și posibilitatea ca majoratul să fie atins mai devreme, în baza legii aplicabile copilului. Acest concept variază foarte mult între diferite țări, fiind marcat de anumite condiții sociale și culturale relevante, însă acestea urmează să respecte necesitatea unei compatibilități depline cu principiile și prevederile Convenției.

Legislațiile naționale utilizează diferiți termeni atunci când se referă la persoanele sub 18 ani, precum „minor”, „adolescent”, „tînăr”, „copil”, ceea ce generează noi dificultăți în definirea noțiunii de „copil”. În reglementările internaționale putem reține că se folosesc termeni precum: „mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii” – în Declarația universală a drepturilor omului (art. 25 alin. (2)); „orice copil ...” sau „măsurile de ocrotire pe care le cere condiția de minor” – în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 24 alin. (1) și (2)); „protecției și bunăstării copiilor” – în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care, de altfel, folosește doar sintagma „copil” în întregul textului său, și niciodată „minor”, etc.

Autorul român Imbrescu I. consideră că anume această Convenție a adus lumină în această problemă, uniformizînd practica aplicării în România a noțiunii de „copil” [7, p. 110].

Legislația Republicii Moldova, în speță Codul familiei, stabilește că se consideră copil persoana care nu a atins vârsta de 18 ani[5]. Legislația civilă și cea penală operează cu noțiunea de minor și, mai rar, cu noțiunea de copil. Legea privind drepturile copilului utilizează, similar Convenției, doar noțiunea de „copil” și niciodată pe cea de „minor”, Codul familiei utilizează atît noțiunea de „copil”, „minor”, cît și expresia „copil minor”. Autorul român Imbrescu I. consideră că, în lumina Convenției cu privire la drepturile copilului, urmează să fie modificat atît Codul civil român, cît și alte acte normative care utilizează noțiunea de „minor” și „copil minor”, în sensul uniformizării utilizării doar a noțiunii de „copil” [7, p. 114-115], poziție susținută și de către unii doctrinari naționali [2, p.39].

În legislația Republicii Moldova nu găsim reglementată noțiunea de „minor”, deși este frecvent utilizată. Nici Codul civil, care utilizează preponderent noțiunea de „minor” nu dă o definiție clară acestei noțiuni și nici nu stabilește un conținut al acesteia. Putem spune că noțiunea de „minor” în Codul civil se conturează din evidențierea noțiunii corelative, și anume cea de „persoană majoră”. Astfel, conform prevederilor art. 20 alin. (1) Cod civil, capacitatea deplină de exercițiu începe la data cînd persoana fizică devine *majoră*, adică la împlinirea vârstei de 18 ani [3].

Mulți autori [10] consideră că noțiunile de „copil” și „minor” nu urmează a fi confundate, întrucît ele desemnează categorii juridice diferite, poziție la care ne raliem. Astfel, noțiunea de „copil” este una generică, fiind posibilă utilizarea acesteia în orice context cînd este vorba despre persoane sub 18 ani, dar, mai cu seamă, cînd vorbim despre „copil” din punct de vedere constituțional și a drepturilor fundamentale ale omului. Cînd zicem „minor”, utilizăm, de fapt, această noțiune raportînd-o la capacitatea juridică a persoanei.

Totodată, urmează să stabilim coraportul între aceste două noțiuni. De exemplu, art. 3 din Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți[9] menționează că se consideră „copil” persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nu are capacitatea de exercițiu deplină. Deci, Legea respectivă stabilește că, în cazurile în care persoana are mai puțin de 18 ani, dar a dobîndit deja capacitate de exercițiu deplină (prin emancipare sau căsătorie), aceasta nu mai este considerată „copil”. Putem observa că respectivele prevederi din Lege sunt în concordanță și reies de fapt din prevederile Convenției cu privire la drepturile copilului care enunță expres în art. 3 că se consideră „copil” orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptînd cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vîrstă. Deci, reieșind din toate prevederile citate, dar mai ales din prevederile Convenției, putem deduce că aprecierea noțiunii

„copil” se face raportat la o anumită vîrstă, dar și la limita majoratului impusă de statul legii aplicabile copilului.

Marea majoritate a statelor, printre care și Republica Moldova, au preluat plafonul maxim al copilăriei stabilit de Convenția cu privire la drepturile copilului. Criteriile în baza cărora sunt fixate aceste praguri de vîrstă pot ține de „gradul de suficientă înțelegere”, „pubertate” sau „emancipare”. Evident, acestea nu pot fi calificate drept criterii solide pentru a se considera că s-a trecut de la copilărie la vîrsta de adult, deoarece se bazează pe concepte subiective, pur fizice și cel mai des nedefinite.

Deci, după cum am menționat, Convenția stabilește expres că, odată depășit pragul vîrstei stabilit de legea statului copilului respectiv, copilul deja nu mai este „copil” în sensul Convenției cu privire la drepturile copilului, ci devine persoană majoră și își pierde dreptul de a fi protejat în sensul acestei convenții. Pe de altă parte, în situații convenabile adulților, aceeași persoană este considerată încă insuficient de matură intelectual pentru a-și formula un punct de vedere și o opțiune calificată, de exemplu, în ce privește drepturile politice și posibilitatea de a participa la alegerile politice[4]. În unele situații, cînd persoana dobîndește capacitatea de exercițiu anterior vîrstei de 18 ani pe de o parte, aceasta nu mai este considerată copil, pe de altă parte, însă, ea nu deține întregul spectru de drepturi valabil pentru adulți. Astfel, deși aceste persoane, în lipsa circumstanțelor ce le conferă majoratul, sunt încă copii, însă aceștia sunt marginalizați și neprotejați absolut de nici o reglementare specifică.

Conform prevederilor art. 20 Cod civil, minorul dobîndește capacitate de exercițiu deplină în următoarele două situații [3]:

1. prin căsătorie (art. 20 alin. (2) Cd civil), și în acest caz vom distinge două situații:

- în cazul în care căsătoria va fi desfăcută, capacitatea de exercițiu deplină a minorului nu va fi afectată;

- în cazul declarării nulității căsătoriei, instanța de judecată îl poate lipsi pe soțul minor de capacitatea deplină de exercițiu din momentul stabilit de ea;

2. prin emancipare (art. 20 alin. (3) Cod civil) – minorul care a atins vîrsta de 16 ani poate fi recunoscut ca avînd capacitate de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, practică activitate de întreprinzător. Emanciparea poate fi realizată pe două căi:

- prin hotărîre a autorității tutelare, dacă există acordul ambilor părinți, adoptatorilor sau curatorului;

- prin hotărîre judecătorească, dacă un astfel de acord lipsește.

Similar prevederilor legii civile naționale, și în legislația civilă a Federației Ruse, cît și în cea a Ucrainei, majoratul se obține la vîrsta de 18 ani. În Franța, Belgia, Elveția, Madagascar, Namibia, Singapour, capacitatea deplină este dobîndită la vîrsta de 21 ani. Vom menționa că o redacție destul de reușită a reglementărilor ce țin de capacitate o are Codul civil francez, conform căruia, conform prevederilor art. 488: „Vîrsta majoratului este fixată la 21 de ani împliniți; la această vîrstă persoana este capabilă de a încheia toate actele vieții civile, în afară de cele restricționate în capitolul despre mariaj”. În state precum Uzbekistan, Tadjikistan, Turkmenistan, Kîrgîzstan, Nepal, vîrsta tingerii majoratului este de 16 ani.

În sens larg, termenul „copil” desemnează persoana, indiferent de vîrstă, care și-a stabilit legătura de filiație față de o altă persoană. Această noțiune nu este dată reieșind din prevederile legale în vigoare, ci din utilizarea uzuală a acestui termen.

În dreptul civil, principalele mijloace de identificare, numite și atribute de identificare, sunt: numele și domiciliul, acest fapt reieșind din prevederile legale. După autorul roman Boroi (2001), atributele de identificare ale persoanei fizice sunt numele, domiciliul și starea civilă.

Conform prevederilor Codului civil, domiciliul persoanei fizice este locul unde aceasta își are locuința statornică sau principală. Pornind de la această definiție legală, autorii autohtoni Baieș S. și Roșca N. definesc domiciliul persoanei fizice ca fiind acel atribut de identificare a acesteia care o individualizează în spațiu, indicînd locuința ei statornică sau principală [2, p. 286].

În conformitate cu prevederile art. 27 alin. (1) și (3) din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, statele părți recunosc dreptul oricărui copil de a beneficia de un nivel de trai, care să permită dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială, totodată, se menționează că statele părți vor adopta măsurile corespunzătoare, ținînd seama de condițiile naționale și în limita mijloacelor lor, pentru a ajuta părinții și alte persoane care au în grijă un copil să valorifice acest drept și vor oferi, în caz de nevoie, asistență materială și programe de sprijin destinate, în principal, satisfacerii nevoilor de hrană, îmbrăcăminte și locuință[6].

Deci, după cum reiese din prevederile art. 51 alin. (2) Codul familiei, fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu ei, cu excepția cazurilor cînd aceasta contravine intereselor copilului. Copilul poate fi luat de la părinți numai prin hotărîre judecătorească și numai în cazul cînd o cer interesele lui[5].

Problema domiciliului copilului minor este reglementată de art. 31 din Codul civil, astfel că, conform prevederilor acestuia, domiciliul minorului în vîrstă de pînă la 14 ani este la părinții săi sau la acel părinte la care locuiește permanent. Totodată, legislația reglementează și situația domiciliului copilului cînd părinții locuiesc separat - în cazul cînd părinții locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vîrsta de 14 ani se determină prin acordul părinților (art. 63 alin. (1) Codul familiei), iar în cazul în care acest acord lipsește, domiciliul minorului se stabilește de către instanța judecătorească, ținîndu-se cont de interesele și părerea copilului (dacă acesta a atins vîrsta de 10 ani) (art. 63 alin. (2) Codul familiei), legea specificînd și condițiile de care trebuie să țină cont instanța de judecată la aprecierea domiciliului copilului: atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de frați și surori, vîrsta copilului, calitățile morale ale părinților, relațiile existente între fiecare părinte și copil, posibilitățile părinților de a crea condiții adecvate pentru educația și dezvoltarea copilului (îndeletnicirile și regimul de lucru, condițiile de trai etc.).

În scopul apărării drepturilor și intereselor legitime ale copiilor, în cazurile prevăzute de lege (art. 112 Codul Familiei), acesta poate fi dat în plasament de către instanța de judecată unui terț, conform art. 115 din Codul Familie. Și în acest caz, legislația stabilește unde va avea domiciliul copilul în această situație, astfel că, cu toate că minorul este dat în plasament, domiciliul acestuia rămîne la părinții săi (art. 31 alin. (2) Cod civil). Dacă părinții au domiciliu separate și nu pot ajunge la un numitor comun privind determinarea domiciliului minorului, instanța de judecată va decide asupra domiciliului acestuia. În cazuri excepționale, avînd în vedere interesele minorului, instanța de judecată este în drept să-i stabilească domiciliul acestuia la bunici sau la alte rude, fie persoane de încredere, dar numai cu consimțămîntul acestora (art. 31 alin. (3) Cod civil).

Dacă minorul este reprezentat de către un singur părinte ori dacă se află sub tutelă, domiciliul minorului este la reprezentantul lui legal (art. 31 alin. (4) Cod civil). Dacă minorul este în dificultate, în cazurile prevăzute de lege, domiciliul acestuia se află la familia sau la persoanele cărora le-a fost dat în plasament ori încredințat (art. 31 alin. (5) Cod civil).

Legislația națională stabilește că ori de câte ori urmează să se decidă asupra domiciliului copilului, se va ține cont cu prioritate de interesul superior al copilului

Din cele relevate mai sus putem concluziona că, în mare parte, legislația Republicii Moldova este bine pusă la punct la capitolul definirii noțiunilor de „copil”, „drepturile copilului”, „domiciliului copilului”. Chiar dacă unele aspecte ale noțiunilor enunțate sunt reglementate mai vag sau incomplet, aderarea Republicii Moldova sau ratificarea a diverse convenții internaționale acoperă aceste lacune, întrucât, în lipsa de reglementare expresă și completă în legislația națională, se poate apela oricând la prevederile internaționale, care, după cum se afirmă în Constituția Republicii Moldova, au un caracter prioritar față de reglementările interne.

Bibliografie

1. Baieș, S., Roșca, N., Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică, Cartier, Chișinău, 2004.
2. Ciugureanu-Mihailuță, C., Definiția convențională a copilului, în: Revista Națională de Drept, 2009, nr.1.
3. Codul civil al Republicii Moldova, Nr. 1107 din 06.06.2002.
4. Codul electoral al Republicii Moldova, Nr. 1381 din 21.11.1997.
5. Codul familiei al Republicii Moldova, Nr. 1316 din 26.10.2000.
6. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 22 noiembrie 1989.
7. Imbrescu, I., Reflecții în legătură cu folosirea eronată a unor termeni din sfera dreptului familiei, în: Dreptul, 2005, nr. 8.
8. Legea privind drepturile copilului, Nr. 338 din 15.12.1994.
9. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, Nr. 140 din 14.06.2013.
10. Сологуб, А.Ю., Понятие «ребенок» в российском праве, в: Сибирская ассоциация консультантов. Международная заочная научно-практическая конференция «Тенденции развития современной юриспруденции», Россия, г. Новосибирск, 3 сентября 2012 г. <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/3720--lr--->(vizitat la 10.07.2014).